

İSLAM'IN ŞİDDET VE TERÖRE BAKIŞI

Prof. Dr. Hulusi ARSLAN^{1*}

GİRİŞ

Günümüzde birey ve toplumlarda büyük insani travmalara sebep olan en önemli problemlerden birisi hiç şüphesiz şiddet ve terördür. Şiddet ve terörün asıl kaynağı siyasi, sosyal ve ekonomik problemler olmakla birlikte bunlara bazen dini ve etnik sebepler de eşlik etmektedir. Din iyi bir motive edici güç olarak tarih boyunca çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Bugün İslam dünyasında bir taraftan etnik milliyetçilik tırmandırılırken diğer taraftan dini ve mezhebi farklılıklar alevlendirilmekte ve kitleler birbiriyle çatıştırılmaktadır. Buradan doğan şiddet ve terör İslam dinine mal edilmekte ve bütün dünyada bir İslam korkusu (İslamofobi) oluşturulmak istenmektedir.

Bu çalışmada, İslam diniyle şiddet ve terör arasında kurulmaya çalışılan ilişkinin mahiyeti araştırılacak, genel ilke ve prensipleri açısından İslam'ın şiddet ve teröre bakışı tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. DİN-ŞİDDET İLİŞKİSİ

Teorik olarak bakıldığında her dinin metinlerinde savaş ve şiddete referans olarak kullanılan bazı pasajlara rastlamak mümkündür. Bilindiği üzere Yahudiliğin en önemli özelliği tarih içerisinde giderek milli bir din haline gelmesidir. Bilhassa “seçilmiş millet” ve “vaat edilmiş toprak” inancı Yahudileri bu inanç uğruna şiddete yöneltmektedir. Eski Ahit'in çok sayıda şiddet ve savaş motifleri içerdiği görülür.² Örneğin Tevrat, Tanrı'nın İsrailoğullarına vaat ettiği kutsal topraklarda yaşayan yedi halkı bozguna uğratıp tümünü yok etmelerini,³ erkekleri kılıçtan geçirmelerini ve kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabileceklerini söylemiştir.⁴

¹ İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, hulusi.arslan@inonu.edu.tr

² Kadir Albayrak, *Diğer Semavi Dinlerde Şiddet (Kutsal Metinlerde Şiddete Referans Var mı? Anlam Analizleri) Yahudilik Ve Şiddet Olgusu* (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 33.

³ *Kutsal Kitap* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001) Kutsal Kitap (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001) Eski Antlaşma, Yasa'nın Tekrarı, 7:1-3.

⁴ *Kutsal Kitap*, Eski Antlaşma, Yasa'nın Tekrarı, 20:13-17.

Hıristiyanlıkta da benzeri metinlere rastlamak mümkündür. Bir tarafı barış ve sevgi gibi gözükken Hıristiyanlığın öbür yüzünü çevirdiğinizde karşınıza şiddeti öğütleyen pasajlar çıkar. İncillerde İsa'nın "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, oğulla babasının, kızla annesinin, gelinle kaynanasının arasına ayrılık sokmaya geldim. Canını kurtaran onu yitirecek. Canını benim uğruma yitiren onu kurtaracaktır."⁵ "Kılıcı olmayan abasını satıp bir kılıç alsın" demektedir.⁶ Dediği nakledilmiştir.

Aşağıda belirtileceği üzere Kur'an ve Hz. Peygamberden nakledilen bazı rivayetler, bağsuz ve literal olarak aktarıldığında İslam'ın başka din mensuplarına inanç hürriyeti tanımayan ve şiddeti besleyen bir din olarak takdim edilmesi mümkündür. Zaten bugün İslam adına şiddeti bir yöntem olarak seçenlerin yaptıkları da bundan ibarettir.

Din mensupları gerek bu metinlere dayanarak gerekse kendilerini tehdit altında görerek çeşit düşmanlar yaratıp onlara karşı şiddet eylemlerinde bulunabilmişlerdir. Hıristiyanlar 380 tarihinde devletin resmi dini olduktan sonra gerek politeizm ve paganizmi sürdüren eski Roma ve Yunan dini geleneği bağlılarına, gerekse Hıristiyan inanç ve değerlerine ilişkin resmi öğretileri benimsemeyen ve heretik ilan edilen çeşitli gruplara karşı adeta bir süre avı başlatmıştır.⁷ Keza Müslümanlara karşı dokuz büyük haçlı seferi düzenlemişler ve yüz binlerce insanın ölmesine ve acı çekmesine sebep olmuşlardır. Günümüzde aynı mantık devam etmektedir.⁸ 16. ve 17. Yüzyıllarda Hıristiyan mezhepler arasında seksen ve otuz yıl savaşları, on binlerce insanın kutsal savaş uğruna katledilmesine sebep olmuştur. "24 Ağustos 1572 sabahı Katolik Fransızlar, Protestanları katletmeye başlamışlar ve iki gün süren katliam sonunda on binlerce Protestan öldürülmüştür. Bu katliam Saint Barthelemy katliamı diye meşhurdur."⁹ Bugün Yahudi ve Hıristiyanlardaki dünyanın sonuna doğru geleceğine inandıkları kurtarıcı Mesih inancı birçok saldırı ve savaşa neden olmaktadır. Bilhassa bazı Hıristiyan guruplar, İsa'nın gelişinden önce çıkacağına inandıkları savaşları teşvik etmekte ve İsa'nın gelişine dünyayı hazırlamak için savaş ve çatışmaları desteklemektedirler.

Kendi başlarına kaldıklarında dinle arasına mesafe koyan modern Batı dünyası, bu inançları siyasi ve ekonomik hâkimiyetleri için kullanmaktan geri durmamıştır. İslam'ın şiddet ve terörle ilişkilendirilmesi de bu kapsama dâhil faaliyetlerinden biridir. Bazı Müslüman guruplar ise, tam da bu çabaya uygun şekilde, Kur'an ve hadislerde yer alan savaşla ilgili ayet ne hadisleri İslam'ın hayat felsefesi gibi sunmakta ve maalesef bu yanlış imajı pekiştirmektedirler.

⁵ *Kutsal Kitap* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001) Yeni Antlaşma, Matta, 10:34-35; Luka, 12:51-53.

⁶ *Kutsal Kitap* Kutsal Kitap (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001) Yeni Antlaşma, Luka, 22:36-38; Ömer Faruk Harman, "Hıristiyanlık ve Şiddet", *Din ve Hayat*, 15 (2012): 45.

⁷ Harman, "Hıristiyanlık ve Şiddet", 43.

⁸ Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/haclilar> 20.04.2019.

⁹ Harman, "Hıristiyanlık ve Şiddet", 43.

2. İSLAM'IN ŞİDDET VE TERÖRLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Hz. Muhammed'in aslında siyasi amaçlar için çalıştığı ve bir kılıç peygamberi olduğuna yönelik oryantalist bakış açısı, günümüz Batı dünyasında İslam'ın korkulması gereken bir din olarak gösterilmesine kadar vardırılmıştır. İslamafobi olarak adlandırılan bu olgu, her ne kadar kökenleri çok önceye uzansa da 11 Eylül 2001 sonrası gerek Amerika Birleşik Devletleri ve gerekse Kıta Avrupası'nda büyük bir yaygınlık kazanmıştır. İslam'a ve İslam'ın kutsal değerlerine karşı saldırılar başlamıştır. Hz. Muhammed hakkında uygunsuz karikatürler yayınlayan dergiler, cami ve minarelere yapılan saldırılar, Kur'an'ın yakılması ve nihayet Müslüman birey ve ailelere yapılan fiziksel saldırılar İslam korkusunun neticeleri olmuştur. Bu korkunun arka planında tarihi, kültürel ve siyasi sebepleri aramak gerekir.¹⁰

İslam ülkelerindeki mevcut bazı dini örgütler, mesela el-Kaide, Boko Haram, en-Nusra ve IŞİD gibi örgütlerin savundukları din anlayışları da Batılıların çizdiği bu tabloyu pekiştirmektedir. Ancak Müslümanlar arasında şiddetin yükselmesini sadece dini nedenlere dayandırmak doğru değildir. Ekonomik, siyasi, kültürel olarak sömürgeleştirilen ülkeler içerisinden çıkan bazı Müslüman guruplar, cahillik, yoksulluk, yoksunluk ve ülkelerine yapılan tecavüzlerin etkisiyle bu gibi oluşumlara başvurmuşlar ve dini metinlerde cihatla ilgili ayetleri delil göstererek bağlılarını motive etmişlerdir. Bunlardan bazıları yine siyasi ve ekonomik hâkimiyet için bizzat küresel güçler tarafından desteklenmiş ve kendi hedefleri doğrultusunda kullanılmıştır.

3. GENEL PRENSİPLERİ AÇISINDAN İSLAM'IN ŞİDDET VE TERÖRE BAKIŞI

İslam dini genel olarak insanların her iki dünya saadetini temin etmeyi hedef edinen bir dindir. İslam'da bu hedefe ulaşmak için temel değerler ve bir de zamanın ve şartların durumuna göre uygulanan geçici değerler vardır. Akla ve insan doğasına uygun olan Allah, peygamberlik ve ahiret inancı ile ahlaki prensipler asıl ve kalıcı değerlerdir. Bunların muhtevası içerisinde insan onuru, yaşam hürriyeti, inanç ve düşünce hürriyeti, mülkiyet ve ticaret hürriyeti, adalet ve barış gibi temel ilkeler vardır. Bunlar temel değerlerdir. Bu değerleri korumak için, hukuk sistemi içerisinde kalarak suçluları cezalandırmak veya gerektiğinde savaşmak gibi arizi ve geçici değerler de mevcuttur. Kanaatimce İslam'ın şiddet ve teröre bakışını bu perspektiften değerlendirmek gerekir.

3.1. İnsan Hayatına Verilen Değer

İslam dini insan hayatına büyük değer vermiştir. Kur'an-ı Kerim'e göre Allah insanı en güzel bir surette yaratmış¹¹, ruhundan üfleyerek¹² onu şerefleştirmiş, ona eşyanın isimlerini öğretmiş¹³ hakikatleri kavramak için duyular, akıl ve düşünce yetişi bahşetmiş, meleklerin ona secde etmelerini emretmek suretiyle¹⁴ onu kutlu ve kıymetli kılmıştır.

¹⁰ M. Ali Kirman, "İslam Korkusundan İslam Düşmanlığına", (Sempozyum Bildiri Kitabı, Günümüz İslam Toplulukları ve Problemleri, 05 Eylül 2015), 92-100.

¹¹ Sâd, 38/75

¹² Secde, 32/9

¹³ Bakara, 2/31

¹⁴ Bakara, 2/34

Kur'an-ı Kerim yer ve gökte bulunan her şeyin insanın emrine verdiğini söyleyerek¹⁵ adeta onu yaratılışın gayesi olarak ilan etmiştir.

Bu bağlamda İslam'da insan hayatına kastetmek, büyük günahlar arasında sayılmıştır. Kur'an-ı Kerim bir mümini kasten öldürenin sonsuz olarak cehennemi hak ettiğini haber vermiştir: *“Kim bir mümini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”*¹⁶

İslam peygamberi Hz. Muhammed veda hutbesinde birbirlerine zulüm ve haksızlık yapmamaları konusunda bütün insanlığı şöyle uyarmıştır:

*“Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır. Rabbinize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler.”*¹⁷

İslam'da sadece Müslümanların hayatı değil, bütün insanların hayatı dokunulmaz kılınmıştır: *“Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir kimseyi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir kimsenin yaşamasına sebep olursa, bütün insanları yaşatmış gibi olur.”*¹⁸

Şu halde İslam dinine göre insan hayatı kutsaldır, çünkü hayat Allah'tan gelmekte ve korunması emredilmektedir. O sebeple hukuki bir müeyyide olması haricinde sadece başka inançtan oldukları için veya haksız bir sebepten dolayı cana kıymak veya canlara, mallara zarar vermek İslam'ın yasakladığı en büyük kötülüklerdendir. İnsana karşı işlenen, işkence, haksızlık, şiddet ve terör büyük bir zulüm ve günahdır. Hz. Peygamber Müslüman ve mümini şöyle tanımlamıştır: *“Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir.”* Bir diğer sözünde *“Mümin de insanların canlarının ve mallarının güvende olduğu kimsedir”*¹⁹ buyurmuştur.

3.2. İnanç Özgürlüğünün Garanti Altına Alınması

İnanç özgürlüğü temel hak ve hürriyetlerdendir. İslam dini bu temel hakkı asırlar öncesinde garanti altına almıştır. İman özgür iradeyle kalpte gerçekleşen bir hadisedir. İslam'a göre, dilin ifade ettiği fakat kalbin onaylamadığı iman, geçerli değildir ve böyle bir olay haklı bir gerekçesi yoksa ikiyüzlülük (münafıklık) olarak kabul edilir. İman etmedikleri halde dilleriyle iman ettiklerini söyleyenler, kınamış ve kalplerinde hastalık bulunan adamlar olarak nitelendirilmiştir.²⁰ Şiddetle ve baskı ile söylenen bir sözün itikadi bir değeri yoktur. Şiddet ve baskı insanın bedenini kontrol edebilse dahi kalbe egemen olamaz.

O sebeple imanın serbest şartlar altında gerçekleşmesi esastır. Kur'an'da inanç özgürlüğünü belirten bazı ayetler şöyledir:

¹⁵ Lokmân, 31/20

¹⁶ Nisâ, 4/93

¹⁷ Buhârî, Hac 132

¹⁸ Mâide, 5/32

¹⁹ Tirmizî, İmân, 12

²⁰ Bakara, 2/8-10

“*Ve de ki: «Hak Rabbinizdendir. Artık kim dilerse imân etsin ve kim dilerse inkâr eylesin»*”²¹

“*Eğer Rabbin dileseydi yüzündeki kimselerin hepsi topyekûn elbette iman ederdi. Böyle iken sen hepsi mümin olsunlar diye insanları zorlayıp duracak mısın?*”²²

“*Dinde zorlama yoktur.*”²³

Rivayete göre, bazı Yahudi veya Hıristiyanlar, çocuklarını Yahudi veya Hıristiyan olmaları için zorlamışlar, İslam gelip Müslüman olduktan sonra da yine aynı kişiler onları İslam’a girmeleri için zorlamışlardı. Bunun üzerine Allah bunu yasaklamış ve onların kendi iradeleriyle isteyerek İslam’a girmeleri için serbest olmalarını istemiştir. Bunun üzerine “*dinde zorlama yoktur*” ayeti nazil olmuştur.²⁴

Bu veriler, iman konusunda baskı, şiddet ve zorlamanın dinen yasak olduğunu açıkça göstermektedir. Hz. Muhammed’e hitaben “*Sen öğüt ver, çünkü sen sadece bir öğütçüsün. Onların üzerinde zorlayıcı değilsin*”²⁵ denilmiştir. Dolayısıyla insanlara adeta bir bekçi gibi davranmaması, kendisinin sadece tebliğ etmekle görevli olduğu hatırlatılmıştır.²⁶

Bazı Batılı yazarlar Kur’an’da bulunan savaşla ilgili ayetleri ileri sürerek İslam’da inanç özgürlüğünün bulunmadığını iddia etmişlerdir. Sözelimi müşriklerin nerede bulunursa öldürülmesini; tövbe eder, namaz kılar ve zekât verilerse serbest bırakılmasını²⁷ ifade eden ayetleri bu iddialarına delil göstermişlerdir. Oysa bunlar, savaş ortamında nazil olmuş ayetlerdir. Adalet ve barış İslam’ın gerçekleştirmek istediği asıl değer; savaş ise geçici ve özel bir durumu ifade arizi bir değerdir. İlk önce insan fitratı savaşa değil barışa daha yatkındır. İkinci olarak yukarıda sayılan ayetler dinen insanlara zulüm ve haksızlık yapmanın, onları iman etmeye zorlamanın yasak olduğunu açıkça ifade etmektedir.

İslam dini Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasındaki ilişkileri bazı şartlara bağlamıştır. Müslümanların din özgürlüklerine dokunmadıkça ve yurtlarına saldırmadıkça onlarla barış içinde yaşanmasını, hatta insanlık için hayırlı olan faaliyetlerde iş birliğine gidilmesini önermiştir. Barışı bozar, haksızlık yapar veya dinî taassup gibi sebeplerle savaşmayı tercih ederlerse o zaman müminlerin de hukuku, dinlerini ve yurtlarını korumak için savaşmaları gerektiği belirtilmiştir.²⁸

Kur’ân-ı Kerim’de savaşın sadece İslam’a ve Müslümanlara yönelik saldırıların veya özgür bir ortamın oluşmasını engelleyen baskıların olması durumunda meşru kılındığı gerçeğini dikkate aldığımızda, savaşın amaçları arasında İslam’a davet veya insanları İslamlaştırma gibi

²¹ Kehf, 18/29

²² Yunus, 10/99

²³ Bakara, 2/256

²⁴ İbn Cerir et-Taberî, *Camiu'l-Beyan Fi Te'vili'l-Kur'an*, 1. Bsk. (Müessesetü'r-Risale, 2000), 5:407.

²⁵ Şaşiye, 88/21-22

²⁶ Şura, 42/48

²⁷ Tövbe 9/5

²⁸ Hayrettin Karaman - Diğerleri, *Kur'an Yolu Tefsiri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 2:690.

bir hususun bulunmadığını açıkça ifade edebiliriz.²⁹ Bu durumda dini yaymak veya insanları dine girmek için zorlamak asla caiz olmaz.

Dinin aslı ve özü olan iman, boyun eğmeyi ve itaat etmeyi gerektirir. Bu ise zorla ve baskı ile değil, ikna etmek suretiyle mümkün olur. Bunun için "*dinde zorlama yoktur*" ayeti, dinin temel ilkelerinden birisi sayılmıştır.³⁰ İslam'da şayet savaş, insanları İslam dinine girmeye zorlamak için bir vasıta olsaydı, yaşlılar, kadınlar, ruhbanlar ve çiftçiler gibi savaşma gücüne sahip olmayan insanlara karşı savaş yasaklanmazdı. Böyle olmadığına göre, savaş hiçbir zaman insanları zorla dine sokmak için bir vasıta olamaz.³¹

Bu verileri dikkate alarak diyebiliriz ki iman etmeleri için insanlara baskı yapmanın hiçbir dini dayanağı yoktur. İnsanların kutsal saydıkları değerlere sövmek, alaya almak veya hakaret etmek doğru değildir. Konuyu inançlara saygı açısından irdelediğimizde aslında Kur'an-ı Kerim tevhid dışındaki diğer inançları reddeder. Hatta sürekli ve kararlı bir şekilde Allah'ın varlığı ve birliği inancına, yalnızca ona ibadet etmeye çağırır. Öyle ise buradaki saygıdan maksat, kabullenme, benimseme, yanlışlığını söylememe yahut hakikati asla ifade etmeme değil, fakat inançları alay konusu etmemek, inançlarından dolayı insanları küçümsememek ve sahip olduğu kutsallara hakaret etmemektir.

Netice olarak İslam, başka bir din, kültür ya da medeniyete mensup olan kimselerle yürütülen ilişkilerde inanç özgürlüğünü esas almıştır. Ancak saldırıya maruz kalındığında veya inançlara baskı yapıldığında bunu ortadan kaldırmak için meşru müdafaa hakkı tanınmıştır.

3.3. İnsan İlişkilerinde Merhamet ve Adaletin Esas Alınması

İncelik göstermek, acımak, bağışlamak, şefkat ve sevgi beslemek gibi manalara gelen merhamet sözcüğü³² dini anlamda yüce Allah'ın yarattığı bütün canlılara ve bilhassa insana acıması, bağışlaması, lütuf ve nimetlerini esirgmeden vermesidir. Beşeri anlamda ise insanların birbirine sevgi, acıma, nezaket ve bağışlama duygularıyla muamele etmesidir. Bu anlamda merhamet Allah'ın ve kâmil müminlerin vasfıdır.

Ebu Hanife'ye göre, Yüce Allah peygamberini, tefrika ve Müslümanları birbiriyle vuruşturmak için değil, ayrılığı gidermek ve Müslümanlar arasındaki sevgiyi çoğaltmak için bir rahmet olarak göndermiştir.³³ Öyle ise dinin gayesi çatışma ve kaosu körüklemek değil, sevgi ve merhameti tesis etmektir.

Bu hedefi sadece Müslümanlarla sınırlamak da doğru değildir. Çünkü Kur'an Hz. Peygamberin bütün insanlar için bir rahmet olarak gönderildiğini belirtmektedir:

²⁹ Abdurrahman Ateş, "Şiddet Eylemlerine Referans Gösterilen Bazı Âyetlerin Tahlili", *Din ve Hayat*, 15 (2012): 28.

³⁰ Ali Şafak, "Kur'an'a Göre İnanç Hürriyeti" *Diyanet ergisi*, Cilt:28, Sayı:1 (1992), s.122

³¹ Şevki Saka, Kur'an'a Göre İnanç Hürriyeti, *Diyanet Dergisi*, Cilt:28 Say:1 (1992), s.133.

³² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 3. baskı (Beyrut: Daru's-sadı, 1414), 3: 12:230.

³³ Ebu Hanife, el-Âlim ve'l-Müteallim, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, s.11

“(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”³⁴

Hiz. Muhammed “İnsanlara merhamet etmeyenlere Allah da merhamet etmez”³⁵; “Merhamet etmeyene merhamet edilmez”³⁶ şeklinde buyurmuştur. Bu sözler Müslümanların her alanda ilişkilerini sevgi, merhamet, yardımlaşma ve dayanışma yönünde geliştirmelerini öğütlemektedir. Bu sözler aynı zamanda İslâmiyet’in bir merhamet dini olduğunu gösteren belgeler olup bu ahlâki anlayış sonraki İslâmî kaynaklara da yansımıştır. İslam medeniyetinde muhtaç insanlar ve hayvanlar için kurulan binlerce vakıf, bu anlayışın en açık belgeleridir.³⁷

İslam’ın insanlar arası ilişkilerde esas aldığı prensiplerden biri de adalettir. Adalet, gerçeğe göre hüküm vermek, dengeli olmak, doğrultmak, düzeltmek, eğri bir yoldan doğru bir yola girmek, eşit ve muadil olmak, ölçmek ve tartmak gibi anlamlara gelir.³⁸ Adalet şüphesiz evrensel bir değerdir. Müslümanlar, Yahudilikte olduğu gibi adaleti sadece kendilerine mahsus bir değer olarak görmez. Aksine onu evrensel bir kıymet olarak görür. Bu sebeple başka bir dine, millete veya medeniyete mensup olanlara karşı ölçülü ve adil davranmayı öngörür. Konuyu izah eden birkaç ayet şöyledir:

“Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla görendir.”³⁹

“Ey iman edenler, Allah için hakkı ayakta tutanlar ve adaletle şahitlik yapanlar olunuz. Bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun, çünkü o, takvaya daha yakındır. Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır”⁴⁰

“Allah sizi, din Hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Çünkü Allah adaletli davrananları sever.”⁴¹

İslam dini, adaletin sadece Müslümanlar arasında değil, bütün insanlar arasında gerçekleşmesini temel bir hedef olarak görmektedir. Duyulan öfke ve kinin dahi insanı bu hedeften alıkoymaması gerektiği bildirmiştir. Bu ise, kimseye sırf sahip olduğu inanç nedeniyle zulüm ve haksızlık yapmamayı, şiddete başvurmamayı gerektirir.

3.4. Toplumsal İlişkilerde Sulh ve Barışın Esas Alınması

İnsan doğası barış ve sulh ortamına daha yatkındır. Çünkü barışta emniyet, güven ve sükûn duyguları hâkim iken, savaşta güvensizlik, tedirginlik ve eziyet hisleri hâkimdir. Fıtratla aynı kaynaktan gelen ilahi dinlerin de bu forma uygun olduğu söylenebilir.

³⁴ Enbiyâ, 21/107

³⁵ Buhârî, Tevhîd, 2; Müslim, Fezâil, 66

³⁶ Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fezâil, 65

³⁷ Mustafa Çağrı, "Merhamet", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/merhamet> (22.04.2019).

³⁸ İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükrim, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut 1968, XI, 430-437; Macit Hadduri, *İslam'da Adalet Kavramı*, trc. Selahattin Ayaz, İstanbul 1991, s.22.

³⁹ Nisâ, 4/58

⁴⁰ Maide, 5/8

⁴¹ Mümteherine, 60/8

Bakıldığında Kur'an'da savaş ve barışla ilgili hükümlerin yer aldığı görülür. Bununla birlikte barış esas, savaş ise geçici bir değer olarak bulunmaktadır. Bununla ilgili bazı ayetler şöyledir:

*"Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe girin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."*⁴²

"Sulh en hayırlısıdır".⁴³

*"Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et!"*⁴⁴

*"Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek, "Sen mümin değilsin" demeyin."*⁴⁵

*"Eğer onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmayıp size barış teklif ederlerse; Allah, onlara saldırmak için size bir yol (yetki) vermemiştir."*⁴⁶

Yeryüzünde insan ve toplumların arasında çatışma ve karışıklık yaratmak, fesat ve bozgunculuk çıkarmak, Kur'an'ın ısrarla kaçınılmasını istediği bir davranıştır. İnsanın kendi başına işlediği hata ve günahların zararı kendisiyle sınırlı kalabilir. Fakat insanlar arasında seyreden ilişki biçimi daha karmaşıktır ve daha ciddi neticeleri sonuç verebilir. Bu sebeple Kur'an yeryüzünde bozgunculuk yapılmamasını, karışıklık çıkarılmamasını ve böyle yapanların emrine uyulmamasını istemiştir.⁴⁷

Bütün bunlar, Kur'an'da sulh ve barışın olması gereken kalıcı değer olduğunu göstermektedir. Öyle ise savaşla ilgili ayetleri bu esasa göre anlamak gerekir. Savaş ilahi bir dinin hedefi olamaz. Bunu söylemekle artık savaş devrinin kapandığını ve İslam'da önemli bir kavram olan cihadın olmadığını söylemek istemiyoruz. Fakat savaşın saldırıya maruz kalındığında ve temel hakikatlerin kaybolması karşısında sulh ve barış ortamının yeniden sağlanması gayesi ile başvurulmak zorunda kalınan bir vasıta değerden ibaret olduğunu söylemek istiyoruz.

3.5. Dine Davette İkna Metodunun Esas Alınması

Bütün peygamberler insanları Allah'ın dinine davet ederken öncelikle ikna ve uyarı yöntemini kullanmışlardır. Hz. İbrahim'in çeşitli gök cisimlerine tanrı olma ihtimalini yüklemesi, sonra bunların kaybolup gitmesi üzerine bir olan Allah inancına yönelmesi, akli delillerle kavmini doğru inanca davet ettiğini gösterir. Keza putları kırmak suretiyle onların acizliklerini göstermesi yine ikna metodunu kullandığına işarettir.

Musa ve Harun'a gidip Firavun'a yumuşak söz söylemelerinin emredilmesi⁴⁸ yine peygamberlerin davet yöntemine işaret etmektedir.

Hız. Peygamber de dine davet ederken aynı üslubu kullanmıştır. Kur'an'da ona hitaben şöyle denmiştir: *"Sen onlara Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı*

⁴² Bakara, 2/208

⁴³ Nisâ, 4/128

⁴⁴ Enfâl, 8/61

⁴⁵ Nisâ, 4/94

⁴⁶ Nisâ, 4/90

⁴⁷ Şuarâ, 26/152, 183

⁴⁸ Tâhâ, 20/44

kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi”⁴⁹ Hz. Peygamber, birçok eza ve cefaya maruz kalmasına karşılık yine de insanlara kaba davranmamış, doğru yolu bulmaları için onlara dua etmiştir.

Kur’ân-ı Kerim dine davet esnasında şiddetin kullanımını yasaklamıştır. Çünkü iman özü itibariyle gönülden yapılan tasdiğe dayanır. Yapılan baskı ve zorlama bedende etki etse bile kalbe tesiri olamaz. Bu sebeple Kur’an, dine davet ederken akıl ve gönülün ikna edilmesini esas almıştır. Bu anlamda Allah yoluna davetin, üç aşamada yapılması gerektiğini bildirmiştir ki bunlar *hikmet, güzel öğüt ve güzel mücadele*dir.⁵⁰ Burada bahsedilen hikmet kelimesini Kur’ân olarak anlayanlar olduğu gibi, deliller ve akli kanıtlar (burhan) olarak anlayanlar da olmuştur. Mâturîdî’ye göre “hikmetle çağır” demek “onları Allah’ın dinine deliller ve akli kanıtlarla çağır” demektir. Güzel öğütle çağır demek ise, Allah’ın kitabında verdiği örneklerle veya Allah’ın onlara verdiği nimetleri hatırlatarak çağır, demektir. Onlarla en güzel bir şekilde mücadele et demek ise, Allah’ın dinini kabul etmeleri ve rablerine boyun eğmeleri için onlara karşı, yumuşak söz ve şefkatle muamele ederek en güzel şekilde mücadele et anlamına gelmektedir.⁵¹

İslam baskı ve şiddeti yasaklamakla kalmamış başkalarının inançlarına saygısızlık yapmayı da yasaklamıştır. Bu anlamda Kur’an-ı Kerim’de: “*Onların Allah’ı bırakıp taptıkları şeylere sövmeyiniz! Sonra onlar da bilmeyerek haddi aşmış Allah’a söverler.*”⁵² Öyle ise İslam dini şiddet kullanmayı istememiş, aksine inanç özgürlüğü tanımış ve başkalarının inançlarına saygılı olmayı emretmiştir.

SONUÇ

Barış ve selamet anlamına gelen İslam dinini şiddet ve terörle bir araya getirmek ancak bilmemekten veya art niyetten kaynaklanabilir. Çünkü İslam dininin ana hedefi dünya ve ahrette mutluluklarını sağlamaktır. İslam insan hayatına büyük bir değer vermiştir. Bir kişiyi haksız yere öldürmeyi bütün insanlığı öldürmek, bir cana hayat vermeyi bütün insanlığa hayat vermek kadar değerli saymış, adam öldürmeyi büyük günahlardan kabul etmiştir. Hz. Peygamber kan dökmeyi, kan davası gütmeyi yasaklamış, dinde zorlama ve baskının olmadığını ilan etmiş, insanlara inanç ve düşünce özgürlüğü tanımıştır. İncanın özgür bir iradeyle gerçekleşmesi gereken bir değer olduğu bildirilmiştir.

İslam dini insanlar arasındaki bireysel ve sosyal ilişkilerin sevgi, merhamet, adalet, liyakat ve ehliyet ilkelerine bina edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Yine toplumun kendi içerisinde ve diğer toplumlarla ilişkilerinde barış ve sulhun esas alınması gerektiğini öğütlemiştir. Kur’an-ı Kerim insanları dine davet etmenin yöntemini hikmet, güzel öğüt ve güzel mücadele olarak belirlemiştir. O halde dine davetin esasları akıl ve gönülleri ikna etmeye dayalı bir yöntemdir.

⁴⁹ Âl-i İmrân, 3/159

⁵⁰ Nahl, 16/125

⁵¹ Ebu Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Mâturîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’ân*, 1. Bsk. (İstanbul: Dâru’l-Mizân, 2006), 8:216.

⁵² En’âm, 6/108

İslam'da canın, neslin, malın, aklın, dinin korunması olarak özetlenen kalıcı ve hedef değerleri daima korunması gereken asıl değerlerdir. Bu değerleri korumak için başvurulmak zorunda kalınan savaş ve müeyyideler ise geçici ve arizi değerlerdir. İslam'ın şiddet ve terörle ilişkilendirilmesine sebep olan bazı aşırı dini gurupların referans aldığı kâfirlerle savaşmaya ve onları öldürmeye yönelik ayetler, savaş ortamında nazil olan ve belli şartlara bağlanan hükümler içermektedir. O halde İslam'ı temsil eden asıl değerler, yukardan beri sayılan temel insan hakları, adalet, özgürlük, sevgi, merhamet ve barış gibi değerlerdir. Elbette bu değerlere saldırıldığında canını, malını, ülkesini, mukaddes bellediği değerleri savunmak için mücadele etmek ve gerektiğinde savaşmak meşrudur ve gereklidir. Dünyanın bütün milletleri de aynı bu durumda savaşmayı yadsımaz. Öyle ise, İslam'ın cihat veya savaşla ilgili hükümlerinden yola çıkarak onu şiddet ve terörle ilişkilendirmek asıl olanı ve bütünü görmeden verilen taraflı bir yargıdır.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Kadir. Diğer Semavi Dinlerde Şiddet (Kutsal Metinlerde Şiddete Referans Var mı? Anlam Analizleri) Yahudilik Ve Şiddet Olgusu. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

ATEŞ, Abdurrahman. “Şiddet Eylemlerine Referans Gösterilen Bazı Âyetlerin Tahlili”. Din ve Hayat. 15 (2012): 28-31.

DEMİRKENT, Işın. “Haçlılar”. TDV İslâm Ansiklopedisi. t.y. <https://islamansiklopedisi.org.tr/haclilar> 20.04.2019.

HARMAN, Ömer Faruk. “Hıristiyanlık ve Şiddet”. Din ve Hayat. 15 (2012): 40-45.

İbn Manzûr. Lisanu'l-Arab. 3. baskı. Beyrut: Daru's-sadı, 1414.

KARAMAN, Hayrettin - Diğerleri. Kur'an Yolu Tefsiri. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

KİRMAN, M.Ali. “İslam Korkusundan İslam Düşmanlığına”. Sempozyum Bildiri Kitabı program adı: Günümüz İslam Toplulukları ve Problemleri, 05 Eylül 2015.

Kutsal Kitap. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001.

MÂTURÎDÎ, Ebu Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud. Te'vîlâtü'l-Kur'ân. 1. Bsk. İstanbul: Dâru'l-Mîzân, 2006.

TABERÎ, İbn Cerîr. Camiu'l-Beyan Fi Te'vili'l-Kur'an. 1. Bsk., 24 Cilt. Müessesetü'r-Risale, 2000.